

Murádin János Kristóf

Az Erdélyi Párt dominanciája és az anyaországi pártok térnyerési kísérletei Észak-Erdélyben 1940 és 1944 között

Erdély történetében különleges korszak az 1940 és 1944 közötti, már a kortársak által is „kicsi magyar világnak” nevezett időszak. E rövid néhány év ugyanis az egyetlen olyan történelmi periódus volt, amikor Erdély két részre szakadt. A régiót kettészelő új határról szóló második bécsi döntés óta immár háromnegyed évszázad is eltelt, míg a természetellenes szétszakadás maga alig négy évet tartott. Mégis az erdélyi társadalomban mindmáig érződik az akkori határmódosulások hatása. Erdély magyarságának történelmi múltjában és jelenlegi identitástudatában ugyanis elevenen ható, kataraktikus élményt jelent a második bécsi döntés által teremtett részleges revízió. Az erdélyi magyarok többsége 1940 őszen euforikus örömmel ünnepelte a „22 évi román megszállás” után a Magyarországhoz való „visszatérést”, míg a románok köztudatába Nagy-Románia szétesésének hónapjai úgy vonultak be, mint „a tragikus 1940-es esztendő”.¹

Erdély lakossága a múlt század negyvenes éveinek elején már erőteljesen román többségű volt. A magyar lakosság azonban a mostanit jóval meghaladó arányban élt a területen, elsősorban a Székelyföldön és a Partiumban, illetve a történelmi Erdély északi részében. Ezért az a tény, hogy a bécsi döntés nyomán pontosan ezek a vidékek kerültek ismét Magyarország fennhatósága alá, a trianoni békeszerződés óta, immár majdnem egy évszázada politikai értelemben is kisebbségi sorsban élő erdélyi magyarságnak egyetlen, rövid „többségi korszakot” hozott. A 43 104 km²-t kitevő „visszacsatolt kelet-magyarországi és észak-erdélyi részek” lakossága ugyanis az 1941-es magyar népszámlálás szerint 2 557 000 főt tett ki, amelynek 52,1%-a magyar, 41,5%-a román anyanyelvű volt.³ Az 1 380 000 magyar lakos mellett, 1 057 000 román és 44 000 német élt ekkor Észak-Erdélyben.⁴

Az etnikailag igencsak vegyes képet mutató, vékony magyar többségű, visszacsatolt Észak-Erdély nagyon kényes helyzetben volt. Ezért a terület politikai megszervezése 1940. augusztus 30-a után a körülmények diktálta azonnali szükségszerűség lett, amely halaszthatatlan feladatként állt mind a magyar kormányzat, mind az észak-erdélyi magyarság politikai vezetői előtt. A magyarországi politikai életbe való integrálódás nemcsak Budapest által elvárt folyamat volt, hanem a magyar Erdély megtartásának alapfeltétele is, hiszen az új határok meghúzásába csak a

Murádin János Kristóf (1980) – történész, PhD, egyetemi adjunktus, kari kancellár, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvár, muradinjanoskristof@yahoo.com

¹ A szakirodalom által is gyakran átvett román szóhasználat szerint: „*anul tragic 1940*”.

² Thirring Lajos: *A visszacsatolt keleti terület. Terület és népesség*. Magyar Statisztikai Szemle XVIII(1940). 8–9. sz. 663.

³ Fogarasi Zoltán: *A népesség anyanyelvi, nemzetiségi és vallási megoszlása törvényhatóságokonként 1941-ben*. Magyar Statisztikai Szemle XXII(1944). 1–3. sz. 4.

⁴ Ablonczy Balázs: *A visszatért Erdély 1940–1944*. Bp. 2011. 47.

felszínen belenyugvó, azokat valójában soha el nem fogadó bukaresti vezetés állandóan a visszarendezés lehetőségét kereste. Észak-Erdélyt csak úgy lehetett megtartani a magyar állam keretei között, ha az ottani politikai berendezkedés a magyarországi politikai élet szerves részévé válik. Ugyanakkor a több mint két évtizedes interbellikumi szétfejlődés, a Kós Károly által szorgalmazott transzilvanizmus megjelenése, Erdélyt politikailag sajátos színezetűvé tette, az itteni magyar politikát pedig egyedi jellegzetességekkel ruházta fel. Ezek megőrzése, a kisebbségi évekből eredő erdélyi politikai egység hagyományának átmentése a magyar állami keretek között, egyike volt a korszak erdélyi magyar politikai vezetői által követett fő irányelveknek. A két, első látásra összeegyeztethetetlennek tűnő, de prioritásában egyformán elsőrendű politikai cél nehéz dilemma elé állította az észak-erdélyi magyarságot. Ezt olyan politikai alakulat létrehozásával gondolták feloldhatónak, amely szervezeti kereteiben új, de tartalmában mégis a régi erdélyi politikai hagyományok folytatója, miközben egyben az országos magyar politika szerves alkotóeleme is. Ez a nagyon összetett elvárásrendszer adott életet a korszak meghatározó észak-erdélyi politikai szervezetének, az Erdélyi Pártnak.

Az idő sürgetése folytán alig néhány hónap alatt létrehozott politikai formáció teljesen szokatlan módon született meg. A különleges történelmi helyzetben országgyűlési választásokat Magyarországon nem lehetett tartani, hiszen azok az Imrédy-kormány bukása miatt alig egy jó évvel korábban, 1939. május 28–29-e között zajlottak le.⁵ Észak-Erdély képviselőit a magyar Országgyűlésben más úton oldották meg: egyszerűen behívták a képviselőnek kiválasztott közéleti személyiségeket. Teleki Pál miniszterelnök a behívások legitimitációját növelni kívánva arra törekedett, hogy a behívott képviselőcsoport összetételében tükrözze a már korábban kialakult erdélyi politikai viszonyokat.⁶ Az Országgyűlés által 1940. október 2-án elfogadott XXVI. törvény⁷ alapján behívott 62 észak-erdélyi képviselő közül 50 magyar volt, messze felülreprezentálva a régió magyar lakosságát. A 12 román képviselő helye pedig betöltetlen maradt.

Az erdélyi magyar képviselők nagyrésze 1940. november 12-én egy átmeneti jelleggel bíró, pártönkívüli parlamenti csoportba tömörült a csikszeredai dr. Páll Gábor elnökletével.⁸ Az Erdélyi Magyar Képviselők Pártönkívüli Csoportja⁹ azután 1940. december 13–15-e között tartott értekezleten felvette az Erdélyi Párt nevet, és önálló politikai pártként indult útjára.¹⁰ A pártalapító 36 erdélyi képviselő különállása szükségességét mindenekelőtt azzal indokolta, hogy a vegyes lakosságú Észak-Erdélyben el kell kerülni az anyaországra jellemző párharcokat. „Minket, fiatalokat – emlékezett vissza később Vita Sándor képviselő – nem nagyon érdekeltek a pártküzdelmek, amint, sajnos, nem figyeltünk eléggé a magyarországi politika alakulására, a jobboldal előretörésére sem, és még kevésbé az európai nagyhatalmak ellentéteire. Ez hiba volt, de minket az erdélyi magyarság megmaradása és felemelése érdekelt csupán.”¹¹

⁵ Filep Tamás Gusztáv: *A „visszatért” magyarok és nem magyarok beilleszkedése, jogi helyzetük és magatartásuk. = Kisebbségi magyar közösségek a 20. században.* Szerk. Bárdi Nándor–Fedinec Csilla–Szarka László. Bp. 2008. 155.

⁶ Zathureczky Gyula: *Metamorphosis Transylvaniae.* Hítel. Nemzetpolitikai Szemle V(1940). 1. sz. 212, 215.

⁷ Egry Gábor: *Az erdélyiség „színeváltozása”. Kísérlet az Erdélyi Párt ideológiájának és identitáspolitikájának elemzésére 1940–1944.* Bp. 2008. 29.

⁸ *Pártönkívüli parlamenti csoportot alakítottak az erdélyi képviselők.* Ellenzék LXI(1940). 261. sz. 5.

⁹ *Erdélyi magyar szövetség alakítását kezdeményezik az erdélyi képviselők.* Ellenzék LXI(1940). 265. sz. 8.

¹⁰ *Három napig tartó értekezleten határozták el az erdélyi képviselők az „Erdélyi Párt” megalakítását.* Ellenzék LXI(1940). 289. sz. 8.

¹¹ Vita Sándor: *Önéletírás.* Idézi Kónya-Hamar Sándor: *Vita Sándor.* Művelődés LXVI(2013). 3. sz. 19.

Lehetett azonban az Erdélyi Párt megalakításának egy másik, nemigen hangoztatott oka is. Az erdélyi pártiak minden valószínűség szerint felismerték, hogy a nagyarányú román és a jól szervezett német (besztercei szász és szatmári sváb) kisebbség mellett alighogy többséget alkotó helyi magyarságot a frissen visszacsatolt és igencsak bizonytalan jövőjű Észak-Erdélyben pártkülönbségek nem szabad hogy megosszák. Ezt pedig úgy vélték a legegyszerűbben megvalósíthatónak, ha a regionális kizárólagosságra törekvő EP-t felülről irányított tömegpárttá fejlesztik.

Ennek jegyében kezdődött meg az Erdélyi Párt gyors ütemű szervezése Észak-Erdélyben. A visszacsatolt területeken, a magyarok által nagyon gyéren lakott Máramaros és a csak igen kis részben e régióhoz tartozó Ugocsa kivételével, minden más, összesen 10 vármegyében helyi párttagozatok alakultak.¹² A kimondottan észak-erdélyi, önálló magyar politikai formáció életre hívásának zárómozanata az 1941. május 28-án, Kolozsváron tartott alapító nagygyűlés volt, amelyen elfogadták a pártprogramot, és megválasztották az Erdélyi Párt új, országos vezetőségét.¹³ Az elnök gróf Teleki Béla zsidói földbirtokos, az időközben tragikus körülmények között elhunyt Teleki Pál miniszterelnök távoli rokona lett.¹⁴ A párt ügyvezető alelnökévé a kolozsvári Albrecht Dezső országgyűlési képviselőt, alelnökeivé pedig a csíkszeredai dr. Kolumbán József ügyvédet és Ember Géza szatmári képviselőt választották meg. Dr. Mikó Imre képviselő az Erdélyi Párt országos politikai főtitkára lett, a pénztárosi funkciót Szász István EMGE-igazgató foglalta el, Rácz Mihály építőmester, felsőházi tag és Szilágyi András kispap pedig ellenőrök lettek.¹⁵

Az Erdélyi Párt már kezdetől fogva a helyi politikai csoportosulások ernyőszerűségévé, mintegy gyűjtőpártjává vált, igyekezve egymáshoz közelíteni az interbellikumtól örökölt erdélyi politikai vonulatokat. Helyi szervezeti kiépülésében szerte Észak-Erdélyben a korábbi politikai formációk (Országos Magyar Párt, Romániai Magyar Népközösség) helyi tagozataira, sejtjeire épített. Arra törekedett, hogy vármegyei, városi és községi szinten, a korábbi politikai tömörülések bázisán minden magyart egyesítsen a régióban. Az egyeduralomra törekvő, ambiciózus fiatal párt nem tett nemi vagy foglalkozásbeli különbséget a leendő tagok között, így a férfiak mellett nőket is felvett, és nem zárkózott el az ekkor a visszatért területekre özönlő anyaországi állami közalkalmazottaktól sem. Igaz ez utóbbiak a párt szabályzata szerint csak egyszerű párttagok lehettek, párttiszséget nem viselhettek.¹⁶

Az 1941 januárjától indított, széles körű tagtoborzó kampány hatására a visszacsatolt területek magyarsága tömegesen lépett be az új politikai formációba. Az Erdélyi Párt alig néhány hónap alatt tömegpárttá vált, és már 1941 tavaszán egyértelmű dominanciára tett szert Magyarországon tíz keleti vármegyéjében. Rohamosan bővülő tagsága átfogta szinte az egész észak-erdélyi társadalmat a földbirtokos arisztokráciától, a városi középrétegen át az iparosságon és a munkásság egy részén

¹² Az Erdélyi Párt vármegyei szervezeteinek létrehozásáról lásd bővebben a korabeli erdélyi magyar sajtó tudósításait: *Zászlóbontó közgyűlést tartott az Erdélyi Párt Maros-Torda megyei tagozata*. Kolozsvári Estilap IX(1941). 43. sz. 4; *Megalakult az Erdélyi Párt Háromszék megyei tagozata*. Kolozsvári Estilap IX(1941). 45. sz. 4; *Údvarhelyszék is felsorakozott... A székely falvak népe kell biztosítsa a magyar értelmiség utánpótlását*. Kolozsvári Estilap IX(1941). 92. sz. 2; *Hatalmas székely tömegek az Erdélyi Párt zászlója alatt: „Népi, szociális s a bürokrácia túlhajtásaitól mentes keresztény Magyarországot akarunk”*. Kolozsvári Estilap IX(1941). 94. sz. 3; *Harminchatezer tagja van Kolozs megyében az Erdélyi Pártnak*. Kolozsvári Estilap IX(1941). 76. sz. 2; *Mire törekszik az erdélyi magyarság? „Történelmi jövőtételt akarunk”*. Kolozsvári Estilap IX(1941). 90. sz. 6.

¹³ Egry Gábor: *i. m.* 35.

¹⁴ Ablonczy Balázs: *i. m.* 110.

¹⁵ *Megválasztották a párt országos vezetőségét*. Kolozsvári Estilap IX(1941). 121. sz. 6.

¹⁶ Gróf Teleki Arthur–dr. Árkossy Jenő: *Kedves Magyar Testvérünk! = Az Erdélyi Párt programja*. Marosvásárhely 1942. 2.

keresztül a földművelőikig. A szélsőséges eszméket vallókon kívül a párt mindenkit tagjai közé fogadott. Egymásután jöttek létre vidéki tagozatai a visszacsatolt városokban, járásokban és községekben.¹⁷ A sikeres szervezőmunka eredményeként a kolozsvári alapító nagygyűlésen az Erdélyi Párt küldöttei már összesen 602 működő észak-erdélyi helyi szervezetről és 200 000 fős tagságról számolhattak be.¹⁸ A párttagok száma a 243 500 fős maximumot 1942 januárjában érte el.¹⁹ Az anyaországi pártok későbbi előretörése ellenére, 1943 decemberében az EP összesített tagsága még mindig 227 178 főt tett ki.²⁰

Az Erdélyi Párt elsősorban Székelyföldön érezhető kizárólagosságát Észak-Erdélyben kezdetben csak a partiumi peremterületeken törte meg a Magyar Élet Pártja, azaz a kormánypárt. A MÉP-nek érezhető befolyása volt a korábbi trianoni határ közeli területeken, s térnyerését elősegítette az is, hogy az EP kezdetől kormánytámogató álláspontot foglalt el.²¹ Az EP vezető politikusai azonban kezdetől nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy kormánytámogató voltak ne alárendelődést jelentsen, hanem a MÉP-pel való partneri együttműködésben testesüljön meg. Ezt mutatja az a tény is, hogy az Erdélyi Párt már 1940. december 30-ától minisztériumhoz jutott a Teleki-kormányban.²² Egyik képviselője, báró Bánffy Dániel erdélyi földbirtokos földművelésügyi miniszter lett,²³ és e funkcióját Magyarország 1944. márciusi német megszállásáig látta el.²⁴

A kormányban való EP-jelenlét így már 1940 végétől kvázi koalíciós párttá emelte az Erdélyi Pártot. Teleki Pál miniszterelnök – úgy is, mint egyben a MÉP elnöke – szorgalmazta a két párt együttműködését, de ugyanakkor féltve őrizte az EP önállóságát, és független politikai alakulatként való megerősödése fölött bábáskodott. Teleki anyaországi politikustársainál jobban ismerte az erdélyi lelkületet és az itteni politikai nézőpontokat. Tudta, hogy az erdélyiek pártos különállása történelmi hagyományokból merítkezik és sajátos függetlenségkoncepciójuknak mély társadalmi beágyazottsága van.

A miniszterelnök halála viszont alapvetően megváltoztatta a hatalom addigi viszonyulását az Erdélyi Párthoz. Az új kormányfő, Bárdossy László 1941 tavaszától már nem elégedett meg ennyivel, és arra törekedett, hogy intézményesített formába öntse és állandósítsa az Erdélyi Párt által nyújtott támogatást. Elhatározta, hogy az egyszerűen csak „kezelhetetlenek”²⁵ tartott Erdélyi Pártot teljes egészében integrálja a kormánypártba. Ez a bekebelezés érintette volna a párt vármegyei, járási és városi szervezeteit s azokon keresztül teljes tagságát. Ha ez megtörtént volna,

¹⁷ A párt helyi szervezéséről folyamatosan tudósított a korabeli észak-erdélyi magyar sajtó, elsősorban a párt egyik szócsöve, a Kolozsvári Estilap: *A töretlen magyar egység jegyében. Megalakult az Erdélyi Párt kolozsvári tagozata.* Kolozsvári Estilap IX(1941). 27. sz. 1.; *A Székelyföldön vasárnap alakulnak meg az Erdélyi Párt tagozatai.* Kolozsvári Estilap IX(1941). 37. sz. 4.; *Megalakult az Erdélyi Párt udvarhelyi városi tagozata is.* Kolozsvári Estilap IX(1941). 51. sz. 4.; *Tholdalagi Mihály elnök: Vezetőtörtegyünk és minden polgárunkat a népi szociális szellem hassa át!* Kolozsvári Estilap IX(1941). 102. sz. 2.

¹⁸ *Teleki Béla gróf lett az Erdélyi Párt országos elnöke. Ötszáz tagozati vezető jelenlétében zajlott le a Redout falai között a történelmi jelentőségű ülés.* Kolozsvári Estilap IX(1941). 121. sz. 1.

¹⁹ Egry Gábor: *i. m.* 44.

²⁰ Magyar Nemzeti Levéltár. Országos Levéltár (a továbbiakban MNL OL) P 2256. No. 117. *Teleki Béla iratai 1942–1944* (a továbbiakban T. B. iratai). 1. cs. 143. t. 3373./1943. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kvár 1943. december 9. 1.

²¹ *Hetven év. A romániai magyarság története 1919–1989.* Szerk. Diószegi László–R. Süle Andrea. Bp. 1990. 47.

²² Bölöny József: *Magyarország kormányai 1848–1975.* Bp. 1978. 68.

²³ Uo. 140.

²⁴ Uo. 70.

²⁵ Bárdossy véleményét az Erdélyi Pártról kifejti Sas Péter: *Adalékok széki gróf Teleki Ernő (1902–1980) életéhez.* Szabadság XXIII(2011). 259. sz. 3.

Észak-Erdély területe ádáz pártharcok színterévé vált volna. Az erdélyiek ellenállása miatt azonban a fúzió mégsem következett be. Bárdossynak viszont 1942. január 17–18-i kolozsvári látogatásán²⁶ sikerült megegyezésre jutnia az Erdélyi Párt vezető politikusaival, és elérte azt, hogy ha a beolvadást nem is, de a pártszövetség létrehozását elfogadták. Így került sor 1942. február 3-án a Magyar Élet Pártja és az Erdélyi Párt közötti szövetség megkötésére Budapesten.²⁷ Ennek keretében az EP garanciát kapott arra, hogy a pártszövetség nem érinti a párt nevét, programját, szabályzatát, jelvényét és vidéki tagozatait. Az Erdélyi Párt helyi szervezetei tehát megmaradhattak, és a Magyar Élet Pártja ígéretet tett arra, hogy Észak-Erdélyben nem hoz létre újabb tagozatokat,²⁸ gyengítve ezáltal az Erdélyi Párt regionális dominanciáját. Ezt azonban a kormánypárt csak részben és rövid ideig tartotta be. Egyebek mellett, alig egy évvel a pártszövetség megkötése után, 1943 áprilisában MÉP-szervezet jött létre Nagybányán,²⁹ a következő év elején pedig már igen aktív és elég jelentős taglétszámmal bíró MÉP-tagozat működött Nagyváradon is.³⁰ A kormánypárt hatása azonban továbbra is nagy vonalakban csak a partiumi peremvidékig terjedt, gyökérverési kísérletei Észak-Erdély belsejében és a Székelyföldön sikertelenek maradtak.

Ugyanakkor az Erdélyi Párt önálló regionális struktúrája nem csorbult a pártkoalícióval, sőt ellenkezőleg, a kormánypárt védelmét élvezve, a szélsőjobboldal egyre erősödő nyomásának jobban ellen tudott állni. Ugyanakkor észak-erdélyi dominanciája az ország 1944. március 19-i német megszállásáig, a MÉP hatalmának árnyékában, a Magyar Megújulás Pártja és a Nyilaskeresztes Párt felől nagymértékben biztosítva volt.³¹

Erre igencsak szüksége is volt az erdélyiek új pártjának, mert a bécsi döntés után közvetlenül a Nyilaskeresztes Párt is nagy lendülettel kezdett szervezkedésbe a visszacsatolt területeken. A nyilas terminológiában csak „Erdélyföldnek” nevezett Észak-Erdélyben Gergely Gyula területi pártvezető biztos feladata volt nemcsak a helyi magyarság tömegeinek beszerzése, hanem a Magyarországgal kiegyezésre hajlandó román vezető egyéniségek és az őket támogató csoportosulások Nyilaskeresztes Pártba való integrálása is. Ebben segítőtársa volt Oláh Miklós nagybányai román nacionalista értelmiségi, akinek közreműködésével megindult a szervezkedés elsősorban Szatmárnémetiben, de Nagybányán és Kolozsváron is. Ez az első látásra szinte abszurdnak tűnő jelenség a nyilasoknak természetesen kedvező volt, hiszen a pártnak tömegeket jelenthetett, az erdélyi románságnak pedig furcsamód, egy bizonyos mértékig ugyancsak előnyösnek ígérkezett, mert lehetőséget teremtett legális, jobboldali párt égisze alatt nemzeti törekvések minél hathatósabb kifejezésére, fejlesztésére.³² A magyar–román nyilas szervezkedés azonban messze nem tudta egész Észak-Erdélyt átfogni, és csak helyi sikereket ért el, elsősorban Szatmárnémetiben és Nagybányán, jelentősen csökkentve az Erdélyi Párt ottani erejét és befolyását.

²⁶ K. J.: *A kolozsvári beszéd*. Csíki Néplap XII(1942). 3. sz. 1.

²⁷ MNL OL. T. B. iratai. 1. t. Állásfoglalás. Kvár 1942. február 3. 1.

²⁸ Uo. 1.

²⁹ MNL OL. T. B. iratai. 70. t. 146/1943. Némegy Gábor Szatmár vármegyei főtítkári levele Teleki Béla pártelnöknek. Szatmárnémeti. 1943. április 20. 1.

³⁰ MNL OL. T. B. iratai. 248. t. 601/1944. Árvay Árpád képviselő levele Teleki Béla pártelnöknek. Nagyvárad. 1944. május 18. 1.

³¹ Murádin János Kristóf: *Az Erdélyi Párt a magyar Országgyűlésben 1940 és 1944 között*. = VERITAS Évkönyv 2014. Szerk. Ujváry Gábor. Bp. 2015. 239.

³² MNL OL. K 28 Miniszterelnökség. Nemzetiségi és Kisebbségi Osztály iratai 1923–1944. 83. cs. 36. t. 4/139-1942 pol. res. Dr. Horváth György m. kir. rendőrfőtanácsos, a nagyváradai rendőrkapitányság vezetőjének a Belügyminisztérium Közbiztonsági Osztálya számára készített szigorúan bizalmas jelentése. Nagyvárad, 1942. november 2. 1–2.

A nyilasok fokozatos térhódítását mutatja az Erdélyi Párt régióbeli központjában, Kolozsváron létrehozott ún. „főkerület központjuk” is, amelynek irányításával dr. Kovács Ernő „főkerületvezetőt” bízták meg. A párt azonban sosem tudott jelentős tagságot toborozni a „kincses város” lakosságából.³³ Nyilaskeresztes helyi tagozatok alakultak még az anyaország közeli Partiumban (Nagyváradon³⁴ és Nagyszalontán),³⁵ illetve az erdélyi magyarság által szórványosan lakott, román többségű észak-erdélyi területeken, azaz Beszterce-Naszód és Szolnok-Doboka vármegyében, ahol azonban a nyilas térnyerés csak a vármegyei központokra: Besztercére és Désre korlátozódott.³⁶ Az Erdélyi Párt fő bázisát adó Székelyföldre pedig szinte már el sem jutott. Az EP fő bázisát adó Csíkbán a Nyilaskeresztes Pártnak 1941 májusában mindössze 27, Gyergyóban 12 beiratkozott tagja volt.³⁷ A Nyilaskeresztes Párt szélsőségesége, a román nemzetiségűekkel és különösképpen a – jórészt asszimilálódott, magyar kultúrájú – zsidó közösséggel szembeni radikális, kirekesztő álláspontja sok erdélyi magyart elidegenített a nyilasoktól. A kényes erdélyi nemzetiségi kérdés előtt értetlenül álló, rugalmatlan és a kívülről hozott nemzetiszocialista felfogás importálójaként fellépő Nyilaskeresztes Párt nem tudott igazi gyökeret verni Erdélyben. Jelentősebb szervezkedésére ezért csak az 1944. március 19-i német megszállás után kerülhetett sor, de akkor is meglehetősen vonzatottan.³⁸ A front közeledése miatt egy szűk hónap után Kárpátalja és Észak-Erdély nagy részének (Szatmár, Szilágy és Bihar vármegyék kivételével) hadműveleti területté nyilvánításával és ott mindenféle párttevékenység központilag való felfüggesztésével azután ennek is vége lett.³⁹

Még ennyi eredményt sem mutathatott fel Észak-Erdélyben az ugyancsak szélsőjobboldali, disszidens nyilasokból álló, Baky László-féle Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt. A német mintát követő és utánzó, markánsan jobboldali politikai formáció csak Kolozsváron és Kolozs vármegyében tudta megvetni a lábát, ahol a két tagozat vezetését az Erdélyi Pártban tisztséghez nem jutó, erősen nacionalista beállítottságú Németh Zoltán helyi földbirtokos fogta össze.⁴⁰ Az ország német megszállását követően a hitlerizmusban csalódott, s azt immár nagy tömegeiben elítélő erdélyi magyarság körében e párt addig sem túl számottevő népszerűsége rohamosan csökkent.⁴¹ Észak-erdélyi jelenléte ezért szimbolikussá zsugorodott. Új helyi tagozatot csak Nagybányán tudott 1944 júliusában felállítani Novák Frigyes mérnök vezetésével, de tagtoborzási kísérletei csekély eredményre vezettek.⁴² A párt gyenge helyzetén nemhogy javított volna, hanem egyenesen rontott a zsidók deportálásának országos irányításában oly közismert szerepet játszó Baky László belügyi államtitkár észak-erdélyi látogatása, aki a Nemzeti Szocialista Párt kolozsvári és Kolozs vármegyei tagozatainak 1944. július 16-i értekezletén való tüntető részvételével állt ki a párt mellett.⁴³ Az egyértelmű kudarcot végül beismerve, pár nappal később Németh Zoltán helyi pártvezető lemondott.⁴⁴

³³ *A Nyilaskeresztes Párt*. Ellenzék LXV(1944). 172. sz. 4.

³⁴ *Közigazgatási eljárás indult meg 25 nagyváradai nyilas ellen*. Ellenzék LXV(1944). 6. sz. 4.

³⁵ Örízetbe vették a nagyszalontai nyilaspárt öt vezetőjét. Ellenzék LXIV(1943). 282. sz. 2.

³⁶ *A fogházból irt zsarolólevelet a volt próbarendőr és a Nyilas Párt volt dési vezetője*. Ellenzék LXV(1944). 21. sz. 3.

³⁷ Dr. Páll György: *Előre – Erdélyért!* Kolozsvári Estilap IX(1941). 84. sz. 11.

³⁸ *A Nyilaskeresztes Párt*. i. m. 4.

³⁹ *Hadműveleti területté nyilvánították az ország keleti részét*. Ellenzék LXV(1944). 84. sz. 2.

⁴⁰ *Lemondott a Nemzetiszocialista Párt kolozs megyei tagozatának vezetője*. Ellenzék LXV(1944). 166. sz. 4.

⁴¹ *A Magyar Nemzeti Szocialista Párt*. Ellenzék LXV(1944). 74. sz. 4.

⁴² MNL OL. T. B. iratai. 70. t. 146/1943. Szentpétery Antal nagybányai városi és járási tagozati titkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Nagybánya. 1944. július. 1.

⁴³ *Baky László belügyi államtitkár Kolozsváron*. Ellenzék LXV(1944). 157. sz. 2.

⁴⁴ *Lemondott a Nemzetiszocialista Párt kolozs megyei tagozatának vezetője*. i. m. 4.

A magyarországi jobboldali pártok közül az Imrédy Béla korábbi miniszterelnök által vezetett, kormánypártból kiváló Magyar Megújulás Pártja veszélyeztette leginkább az Erdélyi Párt pozícióit Észak-Erdélyben. A szélsőjobb keretei között való elsőbbségért küzdő MMP, a Nyilaskeresztes Párttal országos szinten rivalizálva, kevésbé kizárólagos eszméket hirdetett, s az erdélyi magyar társadalom keretében elsősorban a nemzeti érzéstől túlfűtött értelmiségi középosztályra hatott. A nyilasokkal való küzdelemből, a bécsi döntést követő években, Észak-Erdélyben fokozatosan az MMP került ki győztesen. Erős pártszervezete épült ki még 1943 áprilisában Nagybányán,⁴⁵ majd tagozatokat létesített Kolozsváron,⁴⁶ és Nagyváradon⁴⁷ is, a Székelyföldre azonban csak sporadikusan tudott behatolni.⁴⁸ A jobboldali pártok közül az EP-től messze elmaradva, de közvetlenül a MÉP után így az MMP vált a legjelentősebb politikai erővé Észak-Erdélyben.

Ami a baloldali pártokat illeti, azok – legalábbis közvetlenül a visszacsatolás után – sokkal kisebb mértékben tudtak megkapaszkodni a régióban. Az első bécsi döntés után a részleges revízió sikere miatt mindenütt felfokozott nemzeti érzések domináltak. A baloldal internacionalizmusa ilyen körülmények között kifejezetten hátrányt jelentett a tagtoborzásban és tagozatszervezésben. Ennek hatása még az amúgy leginkább balközép beállítottságú Független Kisgazdapárt taglétszámán is érződött. Az FKGP csak úgy tudott kissé nagyobb teret nyerni, hogy kihasználta a MÉP-pel való pártszövetség megkötése után az Erdélyi Pártban megjelenő meghasonlottságot. A kormánypárt melletti egyértelmű állásfoglalás ugyanis az EP kisebb mértékű fragmentálódásához vezetett, és több erdélyi párti képviselő kilépett az EP-frakcióból. Így tett többek között Angi István is, aki a pártszövetségre hivatkozva valójában az első adandó alkalmat ragadta meg arra, hogy régóta esedékes kiválását végbevigye. A parlamentben helyét nem találó politikus kezdetben ugyan nyilas érzelmei hatása alatt állt, később viszont baloldali irányultságot vett fel, és 1943 májusában belépett a Független Kisgazdapártba.⁴⁹ Ez utóbbi döntésének igen komoly negatív következményei lettek az EP egészére nézve, ugyanis a párt legfontosabb tömegbázisának számító Csík vármegyei szervezetét gyengítve a helyi tagozatok egy részét is magával csábította, megteremtve ezáltal az FKGP frissen létrehozott észak-erdélyi tagozatának székelyföldi társadalmi bázisát.⁵⁰

Igaz ugyan, hogy mindettől eltekintve, az Erdélyi Párt domináns helyzetét Észak-Erdélyben a Független Kisgazdapárt helyi szervezete sem ekkor, sem később igazán támogató módon nem veszélyeztethette, de idővel soraiba egyre több általános elismertségnek örvendő személyiséget, az EP-ből valamiért kiábrándult vagy a párttal szembehelyezkedő értelmiségit fogadott be, és hosszú távon kényelmetlen baloldali ellenpólust teremtett.⁵¹ Az átpártoló közéleti személyiségek közül elsőként kell itt említeni a később oly tragikus sorsú dr. Óváry Elemér kolozsvári ügyvédet, aki bár

⁴⁵ MNL OL. T. B. iratai. 70. t. Némedy Gábor az Erdélyi Párt Szatmár vármegyei tagozata főtitkárának jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Szatmárnémeti. 1943. április 20. 1.

⁴⁶ Észak-Erdély fővárosában az MMP egyik legaktívabb vezetője a számos botrányos ügybe keveredő dr. Fazakas János ügyvéd volt. Lásd erről egyebek mellett: *A kolozsvári törvényszék tiltott gyűlés tartásáért 1000 pengő pénzbüntetésre ítélte Fazakas János dr. ügyvédet.* Ellenzék LXV(1944). 59. sz. 8.

⁴⁷ MNL OL. T. B. iratai. 248. t. Árvay Árpád képviselő levele Teleki Béla pártelnöknek. Nagyvárad, 1944. május 18. 1.

⁴⁸ Elsősorban a Háromszék vármegyei baróti járás falvaiban vetette meg a lábát a Magyar Megújulás Pártja 1944 kora tavaszán. Lásd erről MNL OL. T. B. iratai. 208. t. Dr. Páll György központi irodavezető főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kvár 1944. április 18. 1.

⁴⁹ MNL OL. T. B. iratai. 3. t. Az Erdélyi Párt Országos Központjától. 2377/1943. Bizalmas tájékoztatás az Erdélyi Párt összes törvényhozó tagjai, vármegyei és thj. városi elnökei, járási elnökei és összes titkárai részére. Kvár 1943. augusztus 24. 2.

⁵⁰ Szcenci László: *Az erdélyi magyarság harca 1940–1941.* Bp. 1946. 16.

⁵¹ MNL OL. T. B. iratai. 3. t. Az Erdélyi Párt Országos Központjától. *i. m.* 4.

kezdetben vezetőségi tagja volt az Erdélyi Pártnak, erősen helytelenítette annak kormánytámogató voltát. Hogy milyen hangsúlyos szerep jutott Óváry Elemérnek a Független Kisgazdapárt észak-erdélyi tagozatában, ahhoz elég rávilágítani arra a tényre, hogy 1943 májusában éppen az ő kolozsvári lakásán ült össze az FKGP első alapító értekezlete a párt országos vezetői: Bajcsy-Zsilinszky Endre, Tildy Zoltán, Nagy Ferenc, Cs. Szabó József, dr. Szentiványi Lajos és Varga Béla jelenlétében.⁵²

Óváry mellett a Független Kisgazdapárt hívei voltak még Erdélyben dr. Csögör Lajos, a Bolyai Tudományegyetem későbbi rektora, dr. Guzner Miklós és dr. Sárly Béla orvosok, dr. Decsy István, dr. Fogarasi József, dr. Pásztai Géza, dr. Sárly István, dr. Erszényes Samu és dr. Demeter János ügyvédek, sőt az Erdélyi Párt hivatalos sajtóorgánumának számító, kolozsvári Ellenzék külpolitikai rovatvezetője, Nagy József is.⁵³ Az ő feladatuk volt minden számottevőbb ellenzéki magatartásáról ismert erdélyi értelmiségi átcsábítása vagy beszerzése a Független Kisgazdapártba és az észak-erdélyi részeken propagandatevékenység folytatása. Ez utóbbi elsősorban Kolozs, Maros-Torda, Csík és Szolnok-Doboka vármegyére összpontosult,⁵⁴ de számottevő sikert nemigen ért el. Az erdélyi politikai különállóság eszméje a tömegeket az anyaországi pártoktól jórészt továbbra is távol tartotta.

Érvényes volt ez a magyar baloldal hagyományosan legfontosabb politikai alakulatára, a Szociáldemokrata Pártra is, amely még az FKGP-nál is gyengébb eredményeket ért el Észak-Erdélyben.⁵⁵ A szociáldemokraták 1940 októberében megalakult helyi pártszervezete – elsősorban Bruder Ferenc kolozsvári tagozati titkár aktív szervezőmunkájának köszönhetően – a kisiparosság és a munkásság egy részében szerzett szimpatizánsokat, azonban sehol sem tömegméretekben.⁵⁶ Székelyföldön pedig, a tömbmagyarság körében a párt csak a lehetőségek feltérképezéséig jutott el, az ottani jobboldali túlsúllyal szemben végig esélytelen maradt.

Ami a Független Polgári Pártba tömörült liberálisokat illeti, azok sokáig be sem tudtak hatolni a visszatért területekre. Pártjuk csak a németek sztálingrádi és kurszki katonai veresége után meginduló lassú balra tolódás időszakában, 1943 szeptemberétől kezdte meg a szervezkedést Észak-Erdélyben.⁵⁷ Ráadásul ekkor is kizárólag a nagyobb városokban tudott elszórtan tagokat toborozni, és az erdélyi politikai palettán a Független Polgári Párt teljesen marginális maradt.

Érdekes utat járt be viszont a Kommunista Magyarországi Pártja Észak-Erdélyben 1940 után. A második bécsi döntést követően az addig a romániai Kommunista Pártba tartozó észak-erdélyi sejtek felsőbb utasításra egybeolvadtak a magyarországi elvtársakkal, és az illegálisban működő országos magyar kommunista mozgalom részeivé váltak.⁵⁸ A párt azonban nem erősödött meg jelentős mértékben ezáltal, mert a régióban nagyon alacsony volt a kommunista érzelműek és a párttal szimpatizálók száma. Nem segítette elő a párt tagságának gyarapodását az sem, hogy a kommunisták a hagyományos erdélyi történelmi vidékektől teljesen elvonatkoztatva, pártszervezetüket a visszacsatolás után abszolút mesterséges keretek között újjították meg. A Kommunista Párt három kerületet alakított ki Észak-Erdélyben: a marosi kerületet (Maros-Torda, Csík, Háromszék és Udvarhely vármegyékre kiterjedően), a körösi kerületet (Bihar, Szatmár és Szilágy vármegyékre

⁵² Szenczei László: *i. m.* 15–16.

⁵³ Uo. 14.

⁵⁴ Uo. 16.

⁵⁵ MNL OL. T. B. iratai. 3. t. Az Erdélyi Párt Országos Központjától. *i. m.* 4.

⁵⁶ Csatári Dániel: *Forgószélben (Magyar–román viszony 1940–1945)*. Bp. 1968. 56–62.

⁵⁷ MNL OL. T. B. iratai. 3. t. Az Erdélyi Párt Országos Központjától. *i. m.* 4–5.

⁵⁸ Lásd erről részletesen Csatári Dániel: *i. m.* 56–62.

vonatkozóan) és a szamosi kerületet (Kolozs, Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód és Máramaros vármegyék vidékét átfogva).⁵⁹ A soha azelőtt nem létező területi egységek nem tudtak közös regionális identitástudatra, egységes politikai hagyományokra építkezni, és ezért a tagtoborzás is jórészt eredménytelen maradt. A párt diskurzusában az olyan régi politikai-kulturális identitások, mint a székelység vagy a partiumi magyarság teljes mellőzése a pártot mint kívülről behozott, „idegen” politikai erőt tüntette fel a helyi magyarság amúgyis kis létszámú, baloldali érzelmű csoportjai előtt, akik a kommunisták helyett zömmel a szociáldemokraták sorait gyarapították. A kommunisták jellemzően csak elszigetelt sejteket tudtak kialakítani a nagyvárosok üzemeiben (például a kolozsvári Dermatában) vagy egyes székelyföldi településeken: Sepsiszentgyörgyön, Szovátán, Csíkszentdomokoson, Gyimesközéplokon, Gergyószentmiklóson, Galócáson, Gyergyóvárhegyen, Gyergyóújfaluban, Gyergyóditrón, Gyergyóbékáson, Gyergyóremetén, valamint a Maros felső folyásának völgyében Szalárdon, Palotailván, Szászrégenben stb.⁶⁰

A Kommunista Párt ráadásul alig pár hónapi szervezkedés után összeroppant, mert a mozgalom Észak-Erdélyi Tartományi Központja egyik tagját, a marosi kerületet vezető Szabó Júliát 1941. június 29-én Csíkszeredában letartóztatták, és az ő árulása lebuktatta szinte az összes észak-erdélyi kommunista vezetőt. Tömeges letartóztatások kezdődtek, és 1210 fő őrizetbe vételével a tömegebázissal amúgy sem rendelkező Kommunista Párt Észak-Erdélyben lényegében megszűnt. Legfontosabb helyi vezetői: Kohn Hillel, Rácz Gyula, Fazekas József, Nemes József stb. kikapcsolásával a mozgalom elsorvadt.⁶¹

Két évbe is beletelt, mire 1943 júliusában Békepárt néven, alapjaitól újra tudták szervezni a pártot.⁶² Ekkor már segítségükre voltak a veszésre álló háború okozta megváltozott körülmények, a szovjet hadsereg közeledése a magyar határok felé. A hatalom azonban mindent megtett annak érdekében, hogy a kommunista mozgalom reneszánszát ellehetetlenítse, s az újabb nagyarányú letartóztatási hullám következtében a bujkálni kényszerülő Józsa Bélát és több párttársát elfogták.⁶³ A kínvallatásokra válaszként éhségstrájkba kezdő Józsa Béla 1943. november 22-i halálát követően⁶⁴ a párt ismét a szétesés határára jutott, s 1944 kora őszéig, a román átállás miatt Észak-Erdélybe benyomuló szovjet csapategységek megjelenéséig jelentéktelen maradt.

Mindezek alapján megállapítható, hogy minden anyaországi jobb- és baloldali pártszervezkedés ellenére, illetve az 1944-ben már a front közeledtével lassan erősödő Kommunista Párt szívhatalása ellenére az Erdélyi Párt a visszacsatolt területek legnagyobb részén megszűnéséig megőrizte vezető pozícióját.

A domináns Erdélyi Párt számára tehát nem a magyarországi politikai alakulatok tényérési kísérletei jelentették a legnagyobb kihívást, hanem az ország német megszállása. Teleki Béla pártelnök szavaival élve, az EP helyzete a német megszállásig „nehéz volt, azután kiúttalanul reménytelen lett”.⁶⁵ A hitleri agresszió az addig kormánytámogató politikát folytató Erdélyi Pártot különösen rossz helyzetbe hozta. A bevonulást követően a hitlerizmussal való kollaboráció kérdése

⁵⁹ Uo. 68.

⁶⁰ Uo. 166.

⁶¹ Uo. 165–185.

⁶² Lásd erről egyebek mellett: MNL OL. T. B. iratai. 3. t. Az Erdélyi Párt Országos Központjától. *i. m.* 5.

⁶³ Jordáky Lajos: *Józsa Béla. Tanulni a múltból.* Buk. 1978. 17.

⁶⁴ Csatári Dániel: *i. m.* 327.

⁶⁵ *Teleki Béla emlékiratai.* = Tibori Szabó Zoltán: *Teleki Béla erdélyisége. Embernek maradni embertelen időkben.* Kvár 1993. 16.

szembefordította egymással az EP politikusait, és hamarosan szakadáshoz vezetett a párton belül. Egyes pártvezetők, dr. Albrecht Dezsőt követve tovább folytatták tevékenységüket, és támogatták a kormány lépéseit.⁶⁶ Ugyanakkor Vita Sándor és több erdélyi párti politikus passzivitásba vonult, néhányan pedig el is hagyták az EP-t, elsősorban olyanok, akik szembeszegültek a szélsőjobb térhódításával, és nem voltak hajlandók a zsidókat deportáltató, németbarát Sztójay-kormány kiszolgálói lenni.⁶⁷ Mindemellett olyanok is kiléptek a pártból, akik annak mérsékelt irányzatával ellentétben, éppen a hangsúlyosan jobboldali orientációban vélték felfedezni az érdekérvényesítés lehetőségét az adott helyzetben. Így tett például a felsőházi tagok közül Sigmond János beszercei református esperes, aki 1944 kora nyarán a szélsőjobboldali MMP-be igazolt át, ráadásul úgy, hogy e döntéséről nem is tartotta érdemesnek az Erdélyi Párt vezetését tájékoztatni.⁶⁸

Ezzel egy időben felelősödött az anyaországi szélsőjobboldali pártok szervezkedése is Észak-Erdélyben. Elsősorban az MMP nyert teret a régióban. Gyors aktivizálódását mutatja egy korabeli EP-jelentés is, amely szerint 1944. áprilisára már Nagybányán is az anyaországi jobboldali párt tett szert helyi fölényre. Az MMP itteni 2000 tagjával szemben az Erdélyi Pártnak már csak 1400 aktív tagja volt.⁶⁹ Előfordult, hogy egész községi párttagozatok váltak ki az EP-ből, és léptek át az MMP-be.⁷⁰ Ugyanakkor viszont a MÉP-et részben visszatartotta az 1942-es pártszövetség megkötésekor vállalt ígérete, a Nyilaskeresztes Párt túlzott szélsőségessége pedig továbbra sem nyerhette meg a tömegeket.

Az Erdélyi Párt tagságának túlnyomó többsége végig hű maradt a párthoz, és a teljes taglétszám még az őszi frontátvonulás előtt is nagy valószínűséggel meghaladta a 200 000 főt. Az EP társadalmi beágyazottsága ugyanis széles körű volt, a kimondottan erdélyi politikai alakulat általános elismertségnek örvendett a régióban. Az erdélyi magyarság a sajátjának érezte, és végig kitartott mellette. A pártot 1944 nyaráig összetartotta a regionális identitástudat, az erdélyi magyarok kisebbségi létben megedzett szolidaritása, társadalmi kapcsolatokra érzékenyebb és a nemzeti kisebbségekkel szemben az anyaországinál toleránsabb, transzszilván szemlélete és nem utolsósorban a magyar jellegű Erdély újjáépítésének és felvirágoztatásának közös igénye.

Ezért a közösségi értéknek tekintett EP német megszállás utáni továbbéltetése erdélyi magyar prioritás volt. Teleki Béla ezt kezdetben jobboldali pártszövetség megvalósításával látta elérhetőnek, és 1944 júniusában, Budapesten, a MÉP-pel, az MMP-vel, valamint a Magyar Nemzeti Szocialista Párttal koalíciós tárgyalásokat kezdett. Teleki terve az volt, hogy a MÉP és az EP közötti szövetséget terjesszék ki az MMP-re és a Magyar Nemzeti Szocialista Pártra is, mintegy egységfrontot hozva létre a németek árnyékában országszerte egyre nagyobb befolyásra szert tevő Nyilaskeresztes Párttal szemben. A pártok azonban partnerség helyett nyíltan egyeduralomra

⁶⁶ Ablonczy Balázs: *i. m.* 114.

⁶⁷ Többek között Patzkó Elemér képviselő is kilépett az Erdélyi Pártból 1944. június 1-jén. Lásd erről MNL OL. T. B. iratai. 281. t. 643/1944. Teleki Béla pártelnök levele Tasnádi-Nagy Andrásnak, a képviselőház elnökének. Bp. 1944. június 9. 1.

⁶⁸ MNL OL. T. B. iratai. 351. t. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kvár 1944. július 15. 1.

⁶⁹ MNL OL. T. B. iratai. 208. t. 518/1944. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kvár 1944. április 18. 1.

⁷⁰ Például 1944. június végén a Kolozs vármegyei Kispetri község pártszervezetét a helyi tagozatvezető, Szabó Géza református lelkész átjásztotta az MMP-nek. MNL OL. T. B. iratai. 344. t. 765/1944. Jelentés Teleki Béla pártelnöknek. Kvár 1944. június 28. 1.

törekedtek a körvonalazódó szövetségben, és ezért annak létrehozása ellehetetlenült.⁷¹ Ezután az Erdélyi Pártban felmerült, hogy ha országosan nem is, legalább Észak-Erdélyben valósuljon meg a magyar jobboldal politikai egysége azáltal, hogy – a konkurenciaharcnak véget vetve – az EP az MMP-vel együtt egy Erdélyi Magyar Szövetségnek nevezett közös platformot alakít ki.⁷² A később, csak 1944. július 20-án tető alá hozott pártközi megegyezés⁷³ valójában a MÉP-pel 1942 óta fennálló pártszövetséget bővítette ki az MMP-vel, észak-erdélyi szinten.

Ez azonban már nem állíthatta meg az Erdélyi Párt agóniáját. E kritikus korszakban az EP alkotóelemeire bomlott, és fokozatosan megszűnt. Az 1944. augusztus 23-án bekövetkezett román átállás másnapján kiadott, politikai pártokat feloszlató kormányrendelet⁷⁴ és a szeptember-októberi frontátvonulás eseményei elsodorták Észak-Erdély magyarságának egyetlen önálló politikai alakulatát, teljesen átrendezve a régió arculatát. Ez azonban már egy másik történet.

The Dominancy of the Transylvanian Party and the Motherland Parties' Bids for Headway in Northern Transylvania Between 1940 and 1944

Keywords: Transylvanian Party, political life, Northern Transylvania, 1940-1944

The study entitled *The dominancy of the Transylvanian Party and the motherland parties' Bids for headway in Northern Transylvania between 1940 and 1944* deals with the theme of political life in Northern Transylvania reannexed to Hungary during the Second World War. After the reintegration of the region into the Hungarian state following the Second Vienna Arbitration, all of the existing Hungarian parties made a bid for take over the political power in Northern Transylvania. The Hungarian inhabitants were in slight majority in the returned territories, and shortly appeared the necessity of Hungarian political unity in the region. For this reason the local Hungarians established their own political party, the Transylvanian Party, with powerful local characteristics. In these years the Transylvanian Party became the most important Hungarian political formation in Eastern Hungary. The paper concentrates on the analysis of the Transylvanian Party, it presents its foundation, its local organisations network, and its relations with the Hungarian Government and with other Hungarian political parties. Finally in the study there are described the rising of the extreme right parties after the German invasion in March 1944 and the decline of the Transylvanian Party. The source material of the paper consists of archival data, special books, studies, memoirs, and articles of the contemporary Transylvanian press.

⁷¹ MNL OL. T. B. iratai. 254. t. Dr. Mikó Imre országgyűlési képviselő levele Teleki Béla pártelnöknek. Kvár 1944. május 17. 2.

⁷² MNL OL. T. B. iratai. 242. t. 600/1944. Dr. Páll György főtitkár levele Teleki Béla pártelnöknek. Kvár 1944. május 18. 1.

⁷³ Egry Gábor: *i. m.* 74.

⁷⁴ *A kormány feloszlatta az összes politikai pártokat. Tilos minden pártpolitikai tevékenység.* Ellenzék LXV(1944). 192. sz. 3.